

Київський університет імені Бориса Грінченка

Інститут людини

(назва інституту, факультету, коледжу)

Кафедра практичної психології

(назва кафедри, циклової комісії)

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

Олексій Жильцов

« 23 » _____ 2022 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Методика проведення тренінгу

(повна назва навчальної дисципліни за навчальним планом)

для студентів

спеціальності

053 Психологія

(шифр і назва спеціальності (тей))

освітнього рівня

першого (бакалаврського)

(назва освітнього рівня, ОКР)

освітньої програми

053.00.02 Практична психологія

(шифр і назва освітньої програми)

спеціалізації

(за наявності)

Дитяча та сімейна психологія

(назва спеціалізації)

Київ – 2022

Розробники:

Миколенко Наталія Валеріївна, викладач кафедри практичної психології.

Викладачі:

Миколенко Наталія Валеріївна, викладач кафедри практичної психології.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри практичної психології.

Протокол від 30.08. 2021 р. №10

Завідувач кафедри _____ (Ольга Лозова)
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми з психології бакалаврського рівня вищої освіти

____.____. 20__ р.

Керівник освітньої програми _____ (Оксана Краєва)
(підпис)

Робочу програму перевірено

01.02.2022 р.

Заступник директора/декана _____ (Роман Павлюк)
(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), « ____ » ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), « ____ » ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), « ____ » ____ 20__ р., протокол № ____

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), « ____ » ____ 20__ р., протокол № ____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	4 кредити / 120 годин	
Курс	2	2
Семестр	4	4
Кількість змістових модулів з розподілом:	4	
Обсяг кредитів	4	4
Обсяг годин, в тому числі:	120	120
Аудиторні	56	
Модульний контроль	8	-
Семестровий контроль	-	
Самостійна робота	56	
Форма семестрового контролю	залік	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни – розвиток професійної компетентності студентів шляхом оволодіння ними методикою проведення тренінгу у формі їхньої безпосередньої участі в тренінговому процесі у якості учасника та ведучого тренінгової групи.

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.02 Практична психологія підготовки за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Методика проведення тренінгу» забезпечує **формування таких загальних та спеціальних компетентностей:**

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК5. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК9 Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

- СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
- СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
- СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
- СК13. Здатність до ефективного міжособистісного спілкування, емпатійного слухання, емоційної стабільності, толерантності.
- СК15. Здатність сприяти цілісному розвитку особистості, її самовдосконаленню та самореалізації.

3. Результати навчання за дисципліною

Відповідно до Освітньо-професійної програми 053.00.02 Практична психологія підготовки за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти зі спеціальності 053 Психологія, дисципліна «Методика проведення тренінгу» забезпечує оволодіння такими **програмовими результатами навчання:**

- ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання
- ПР2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань
- ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.
- ПР5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги
- ПР7. Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.
- ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.
- ПР15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.
- ПР23. Застосовувати у практичній діяльності сучасні методики проведення психологічного тренінгу.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт						Самостійна
		Аудиторна:						
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні		
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи тренінгу								
Тема 1. Передісторія виникнення тренінгу.	11	4	2	-	-	-	5	
Тема 2. Специфічні риси тренінгу.	11	2	4	-	-	-	5	
Модульний контроль	2							
Разом	24	6	6	-	-	-	10	
Змістовий модуль 2. Технологія застосування тренінгу								
Тема 3. Алгоритм тренінгу: етапи та структурні елементи.	13	4	4		-	-	5	
Тема 4. Основні тренінгові методи.	13	4	4		-	-	5	
Тема 5. Оцінка ефективності застосування тренінгу.	4	2	2				-	
Модульний контроль	2							
Разом	32	10	10		-	-	10	
Змістовий модуль 3. Складові тренінгової програми								
Тема 6. Вимоги до складання тренінгових програм.	34	4	4	-	-	-	26	
Модульний контроль	2							
Разом	32	4	4	-	-	-	26	
Змістовий модуль 4. Особливості організації і ведення тренінгової групи								
Тема 7. Ознаки тренінгової групи.	13	2	2	4	-	-	5	
Тема 8. Групова динаміка.	13	2	2	4	-	-	5	
Модульний контроль	2							
Разом	28	4	4	8	-	-	10	
Усього	120	24	24	8	-	-	56	

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
		Аудиторна:					Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи тренінгу							
Тема 1. Передісторія виникнення тренінгу.	22	2	-	-	-	-	20
Разом	22	2	-	-	-	-	20
Змістовий модуль 2. Технологія застосування тренінгу							
Тема 2. Алгоритм тренінгу: етапи та структурні елементи.	17	2	-	-	-	-	15
Тема 3. Основні тренінгові методи.	21	-	4	-	-	-	15
Разом	34	2	4	-	-	-	30
Змістовий модуль 3. Складові тренінгової програми							
Тема 4. Вимоги до складання тренінгових програм.	26	-	2	-	-	-	24
Разом	26	-	2	-	-	-	24
Змістовий модуль 4. Особливості організації і ведення тренінгової групи							
Тема 5. Ознаки тренінгової групи.	34	2	-	2	-	-	30
Тема 6. Групова динаміка.	4	-	-	2	-	-	5
Разом	38	-	-		-	-	30
Усього	120	6	6	4	-	-	104

5. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I Теоретичні основи тренінгу

Лекція 1 - 2. Передісторія виникнення тренінгу. (4 год.)

Передумови виникнення тренінгу як методу роботи з групою. Основні представники – розробники методу. Тренінг як специфічна форма групової взаємодії. Різні види груп: «Т-групи», «Б-групи», «Пси-групи», «ТА-групи», «Г-групи». Їх цілі, основні положення, принципи організації, специфічні ознаки. Переваги групової форми психологічної роботи. Основні концептуальні напрями соціально-психологічного тренінгу: гуманістичний, поведінковий, психодинамічний.

Семінарське заняття 1. Тренінг як групова форма роботи практичного психолога (2 год.)

Лекція 3. Специфічні риси тренінгу. (2 год.)

Поняття, мета та завдання тренінгу. Тренінг в системі методів практичної психології. Тренінг як інтерактивна форма навчання. Основні види тренінгів. Методологічні принципи побудови тренінгу: активності, персоніфікації, рівності, досліджуваності, моделювання, партнерства, «тут і тепер», новизни, об'єктивізації поведінки, зворотного зв'язку, описовості, конкретності, конструктивності, конфіденційності, добровільності, діагностичності, групової форми роботи, інформованості. Основні парадигми тренінга: як форма дресури; як тренування; як форма активного навчання; як метод створення умов для саморозкриття учасників.

Семінарське заняття 2 - 3. Методологічні принципи побудови тренінгу (4 год.)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II Технологія застосування тренінгу

Лекція 4 – 5. Алгоритм тренінгу: етапи та структурні елементи (4 год.)

Етапи тренінгового процесу: підготовчий, основний, заключний. Структурні елементи та процедура тренінгу (привітання, вступ, знайомство, очікування, правила, актуалізація та діагностика знань учасників, актуальність теми, теоретичний блок, практичний блок, рефлексія, руханка, підсумки і висновки, алгоритм/перспективи впровадження отриманих знань, умінь, навичок). Розподіл часу (у відсотках) на кожен етап тренінгу.

Семінарське заняття 4 - 5. Етичні та організаційні умови (правила) ефективного тренінгу. (4 год.)

Лекція 6-7. Основні тренінгові методи (4 год.)

Методи навчання і рівні засвоєння інформації. Класи методів: психогімнастика; ігрові методи, групова дискусія, робота в малих групах. Місце психодіагностичних методів у тренінговому процесі. Характеристика основних тренінгових методів.

Семінарське заняття 6 – 7. Характеристика тренінгових методів. (4 год.)

Лекція 8. Оцінка ефективності застосування тренінгу. (2 год.)

Вимоги до підготовки тренера. Професійні якості ведучого групи. Характеристика особистості групового тренера. Ко-тренерство. Основні ролі ведучого групи. Стиль керівництва групою. Робота з дистрикторами.

Семінарське заняття 8. Оцінка ефективності застосування тренінгу: методичні критерії та суб'єктивна оцінка учасників (2 год.)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ III Складові тренінгової програми

Лекція 9 - 10. Вимоги до складання тренінгових програм (4 год.)
Тренінгова програма як робочий документ. З чого складається тренінгова програма. Особливості та відмінності тренінгових програм. Критерії оцінки ефективності тренінгових програм. Детальний розгляд готових тренінгових програм.

Семінарське заняття 9 - 10. Загальна характеристика тренінгових програм (4 год.)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ IV Особливості організації і ведення тренінгової групи

Лекція 11. Ознаки тренінгової групи. (2 год.)
Якісний та кількісний склад групи. Групові норми. Взаємодія тренера та групи. Моделі інформаційного потоку. Особистісна динаміка учасників тренінгу. Терапевтичні фактори та ефекти групової взаємодії. Зона найближчого розвитку особистості у соціально-психологічному тренінгу.

Лекція 12. Групова динаміка. (2 год.)
Групові ефекти, що виникають у тренінгу. Стадії розвитку групи. Поняття про групову згуртованість. Проблема психологічного опору. Механізми психологічного захисту. Типи лідерства та групові ролі.

Семінарське заняття 11. Ознаки тренінгової групи. (2 год.)

Семінарське заняття 12. Групова динаміка. (2 год.)

Практичне заняття 1 - 2. Ознаки тренінгової групи. (4 год.)

Практичне заняття 3 - 4. Групова динаміка. (4 год.)

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів денної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	5	5	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	3	3	5	5	2	2	2	2
Відвідування практичних занять	1	-	-	-	-	-	-	4	4
Робота на семінарському занятті	10	3	30	5	50	2	20	2	20
Робота на практичному занятті	10	-	-	-	-	-	-	4	40
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом:		-	66	-	90	-	54	-	98
Максимальна кількість балів: 308									
Розрахунок коефіцієнта: $308 : 100 = 3,08$; Коефіцієнт=3,08									

Система оцінювання навчальних досягнень студентів заочної форми навчання

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3		Модуль 4	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	1	1	1	1			1	1
Відвідування семінарських занять	1	-	-	2	2	1	1	-	-
Відвідування практичних занять	1	-	-	-	-	-	-	4	4
Робота на семінарському занятті	10			2	20	1	10		
Робота на практичному занятті	10	-	-	-	-	-	-	4	40
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5	1	5	1	5	1	5	1	5
Виконання модульної роботи	25	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом:		-	6	-	28	-	16	-	50
Максимальна кількість балів: 100									
Розрахунок коефіцієнта: $100 : 100 = 1,0$; Коефіцієнт=1,0									

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

Самостійна робота №1. Змістовий модуль 1. Передісторія виникнення тренінгу (10 год.).

Скласти кросворд на 10 слів з основних понять методики тренінгу (5 балів).

Самостійна робота №2. Змістовий модуль 2. Технологія застосування тренінгу (10 год.).

Опрацювати методичку «Хочу бути тренером», скласти звіт на 4 сторінки: що нового дізналися про тренінг, що найкраще запам'ятали, робота з диструкторами тощо (5 балів).

Самостійна робота №3. Змістовий модуль 3. Складові тренінгової програми (26 год.).

Розробити авторську програму просвітницького тренінгу. Скласти опис програми за наступними пунктами:

- Тема тренінгу/ Назва;
- Загальна характеристика програми (актуальність теми, для якої цільової аудиторії стане в нагоді, які проблеми допоможе вирішити, рекомендації для ведучого тощо);
- Мета;
- Завдання;
- Очікуванні результати;
- Кількість годин;
- Необхідне забезпечення (кімната, меблі, техніка, засоби тощо) та матеріали (друковані, канцелярські, для творчості, роз даткові тощо);
- Кількість та склад учасників.

Хід проведення
(зразок)

№	Етап	Структурний елемент	Метод	Зміст	Час
1.	Початковий	Вступ	Інтерактивна презентація	Повідомлення теми, мети, завдання тренінгу.	10 хв.
2.					

Форма подання: у вигляді опису та таблиці (подати у роздрукованому вигляді).

Самостійна робота №4. Змістовий модуль 4. Особливості організації і ведення тренінгової групи (10 год.).

Написати рефлексивний звіт тренера: як почувалися у ролі тренера; яким був зворотній зв'язок групи; зауваження; що наступного разу зробите краще? (5 балів).

Критерії оцінювання:

1. Подана студентом робота повністю відповідає поставленому завданню – 2 б.
2. Всі завдання самостійної роботи виконані повністю – 1 б.
3. В роботі виконано глибокий аналіз інформації – 1 б.
4. Робота подана на перевірку вчасно – 1 б.

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

Форма проведення модульного контролю – письмова.

Модульні контрольні роботи мають тестові та відкриті запитання.

Максимальна кількість балів за одну модульну контрольну роботу – 25.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання.

Вивчення дисципліни «Методика проведення тренінгу» завершується заліком.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю – не передбачено навчальним планом.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Рейтингова оцінка	Оцінка за 100-бальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно – відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з, можливими, незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре – достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре – в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно – посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань (умінь),

		що вимагає повторного вивчення дисципліни
--	--	--

7. Навчально-методична картка дисципліни «Методика проведення тренінгу» (денна форма навчання)

Разом: 120 год., 24 год. – лекції, 24 год. – семінарські заняття, 8 год. – практичні заняття, 56 год. – самостійна робота, 8 год. – модульний контроль.

Назва змістових модулів	Модуль I			Модуль II				Модуль III			Модуль IV							
	Передісторія виникнення тренінгу			Технологія застосування тренінгу				Складові тренінгової програми			Особливості організації і ведення тренінгової групи							
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12						
Теми лекцій	Передісторія виникнення тренінгу (2 бали)		Специфічні риси тренінгу (1 бал)	Алгоритм тренінгу: етапи та структурні елементи (2 бали)		Основні тренінгові методи (2 бали)		Оцінка ефективності застосування тренінгу. (1 бал)	Вимоги до складання тренінгових програм (2 бали)			-						
Семінари	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12						
Теми семінарів	Тренінг як форма роботи практичного психолога (1 бал)		Методологічні принципи побудови тренінгу (2 бали)	Етичні та організаційні умови ефективного тренінгу (2 бали)		Характеристика тренінгових методів (2 бали)		Оцінка ефективності застосування тренінгу (1 бал)	Загальна характеристика тренінгових програм (2 бали)		Ознаки тренінгової групи. (1 бал)		Тренінгова динаміка. (1 бал)					
Практичні													1	2	3	4		
Теми практичних													Ознаки тренінгової групи (1 бал)		Ознаки тренінгової групи. (1 бал)		Тренінгова динаміка. (1 бал)	
Поточний контроль	МКР-1 (25 балів)			МКР-2 (25 балів)				МКР-3 (25 балів)			МКР-4 (25 балів)							
Самостійна робота	5 балів			5 балів				5 балів			5 балів							
ІНДЗ	-												-					
Всього за модуль	66			90				54			98							
Усього балів	Максимальна кількість балів: 308. Розрахунок – 308 : 100 = 3,08 коефіцієнт = 3,08.																	

Навчально-методична картка дисципліни «Методика проведення тренінгу» (заочна форма навчання)

Разом: 120 год., 6 год. – лекції, 6 год. – семінарські заняття, 4 год. – практичні заняття, 104 год. – самостійна робота.

Назва змістових модулів	Модуль I		Модуль II		Модуль III		Модуль IV								
	Передісторія виникнення тренінгу		Технологія застосування тренінгу		Складові тренінгової програми		Особливості організації і ведення тренінгової групи								
Лекції	1	2									3				
Теми лекцій	Передісторія виникнення тренінгу (1 бал)		Алгоритм тренінгу: етапи та структурні елементи (1 бал)		-		Ознаки тренінгової групи (1 бал)								
Семінари		1	2		3										
Теми семінарів			Основні тренінгові методи (22 бали)		Загальна характеристика тренінгових програм (11 балів)										
Практичні теми практичних							1	2	3	4					
							Ознаки тренінгової групи (1 балів)		Ознаки тренінгової групи (1 балів)		Групова динаміка (1 балів)		Групова динаміка (1 балів)		
Поточний контроль															
Самостійна робота	5 балів		5 балів		5 балів							5 балів			
ІНДЗ															
Всього за модуль	6		28		16							50			
Усього балів	Максимальна кількість балів: 100. Розрахунок – 100 : 100 = 1,0 коефіцієнт = 1,0.														

8. Рекомендовані джерела

Основна (базова)

1. Динамічні процеси в малій групі: соціально-психологічний вимір освітнього середовища/ за ред. П.П.Горностая. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 190с.
2. Перепелюк Т.Д., Ільченко І.С. Організація і методика соціально-психологічних тренінгів: навчальний підручник. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2014–255 с.
3. Свідоме і несвідоме у груповій взаємодії: монографія / [П.П.Горностай, О.Л.Коробанова, О.Т.Плетка, Г.В.Циганенко, Л.Г.Чорна]; за наук. ред. П.П.Горностая.— Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2018.— 244с.
4. Перепелюк Т.Д., Ільченко І.С. Організація і методика соціально-психологічних тренінгів: навчальний підручник. – Умань: видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2014. – 255 с.
5. Івашнюва С.В. Як підготувати та провести ефективний тренінг : практичний poradnik. — Харків : Вид-во «Ранок», 2010. – 80 с.

Додаткова

1. Вілкінсон М. Секрети фасилітації: SMART-посібник із результативної роботи в групі. — Харків : Вид-во «Фабула», 2021. – 512 с.
2. І. М. Матійків. Тренінг емоційної компетентності: навч.-метод. посібник. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 112 с.
3. Слюсаревський М. М., Хазратова Н. В. Соціальна психологія. Навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. – 352 с.
4. Темрук, О. В. Соціальна психологія. Практикум : навч. посібник / О. В. Темрук ; Нац. педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. — Київ : Каравела, 2018. – 280 с.
5. Психокорекція : навч.-метод. Посібник. Я. С. Андрушко. Львів: ЛьвДУВС. 2017. 212 с.